

ILLÉS PÉTER

Könyvismertetés

Book review

•

SZERZŐ:

Illés Péter PhD, etnológus, főmuzeológus, Savaria Múzeum, Szombathely

AUTHORS:

PÉTER ILLÉS PhD, ethnologist, chief museologist, Savaria Museum, Szombathely

KABAI GERGELY: A BARI-HEGYI SZENT DONÁT KÁPOLNA TÖRTÉNETE

Hollád Község Önkormányzata, Hollád, 2022, 104 oldal.

Szerte a Közép- és Délnyugat-Dunántúl falvainak határában megbújó történeti kisparcellás szőlőhegyeken mára végképp eltűntek a szőlőműveléssel és kapcsolódó borászkodással, gyümölcsstermesztéssel foglalkozkodó, kiskerteket is művelő hagyományos gazdák és egykor valódi hegybéli közösségeik. A történelmi paraszti, majd a 20. század második felében a mezőgazdaság kollektivizálását követően már csak szociológiai értelemben utó-paraszti, vagyis főleg önellátó, illetve jövedelemkiegészítő családi gazdálkodást végző, az 1989/90-es rendszerváltozásig zártkertjeikbe szorított kerttulajdonosok munkája, sokáig hagyományos tájhasználatuk azonban nem múlt el nyomtalanul. Még ha ez a pusztuló, leginkább agrárörökség igencsak töredékes is, és egyre inkább részlegesen és esetlegesen fennmaradó az eredeti tájhasználatához képest. A történetiségében a török hódoltság megszűnését követő 18–19. századokban felvirágzó hagyományos kisparcellás szőlőhegyi bortermelés és az annak mentén tevékeny szőlőhegyi paraszti gazdaközösségek, valamint világi és egyházi földesuraik igen gazdag és

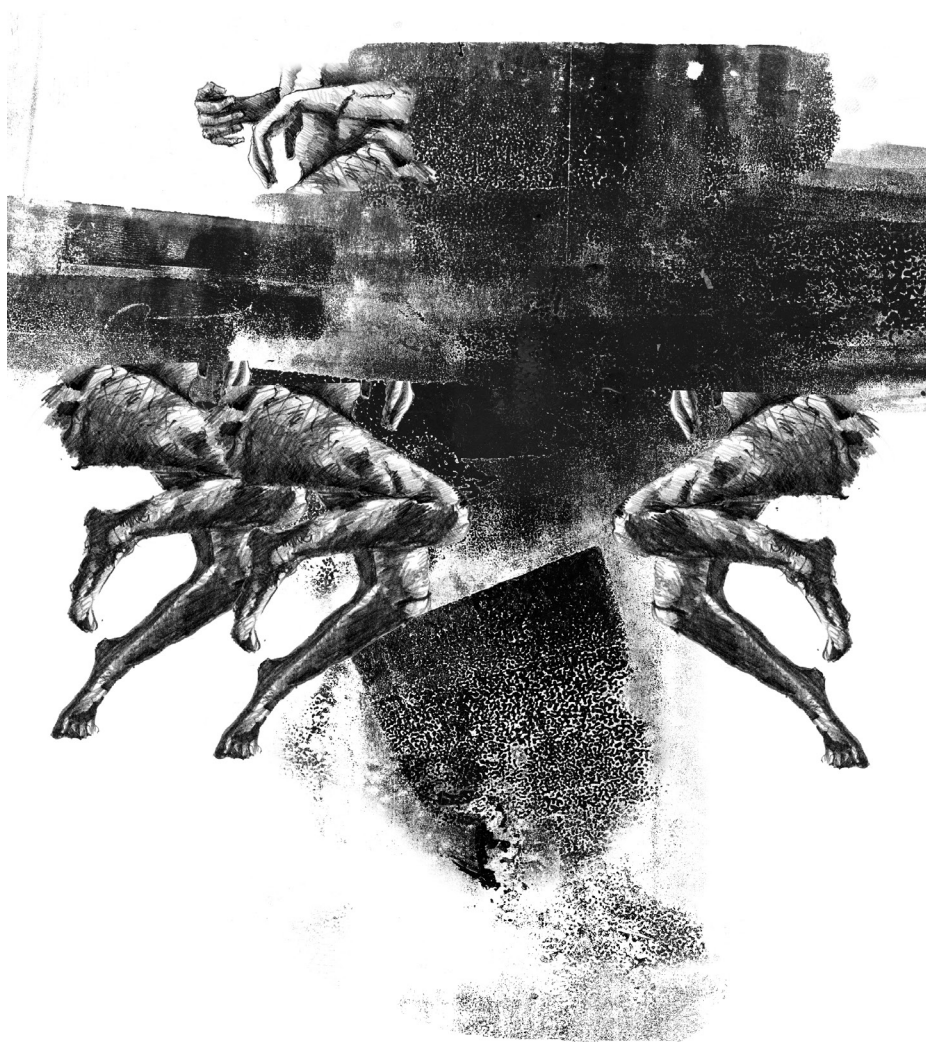
sokféle épített örökséget is hagytak maguk után. Ezek kétségkívül leglátványosabb 21. századi reliktumai, a fennmaradt eredeti préházpincéken kívül, a keresztény hitéleti igényeket szolgáló, mai napig különféle állapotokban fennmaradt szőlőhegyi kápolnák. Azonban környezetük és a hagyományos tájszerkezet egyéb, gyakran rejtőzködő sokfélesége (pl. szőlőhegyi kereszték, mélyutak, kapuk, kutak, gyeptűárok stb.) is figyelmet érdemelnek, még ha a falvak architekturális környezetéhez képest is még periférikusabbak. Egyes térségek turisztikai fejlesztései öröndetes módon tekintettel is vannak rájuk, ami által mintha egy szőlőhegyi reneszánsz kezdene kialakulni a Közép- és Délnyugat-Dunántúl egyes mikrotérsegeiben. Kiemelendő, hogy a táj-élményt karakteresen meghatározó mivoltjuk miatt látványos szőlőhegyi kápolnák, szakrális helyek, mintegy emblematisztikus bizonyosságai is a paraszti gazdálkodás fejlődésével együtt formálódó középkori vagy még régebbi eredetű szőlőhegyi területeknek. Ez még akkor is így van, ha hitéleti szerepük mára jócskán átalakult.

Az is előremutató, hogy egyes dunántúli kistérségekben a vidéki társadalom és azok helyi vezetői mintha újra kezdenék felfedezni és értékelni a környezetük népi építészeti emlékeit, amely folyamatok persze nem függetleníthetők a 20. század második felének korábbi népi műemlékvédelmi eredményeitől. Továbbá az sem mellékes, hogy még tevékeny módon képes alkotni egy olyan, a népi épületekre érzékeny építészgeneráció, amelyik népi építészeti program megvalósítását tűzte ki célul. Azonban ma már a korábbi műemlékvédelmi igényesség, továbbá a történelmi hitelességre és eredetiségre törekvés egyre inkább maguk is történetivé váló szempontok. Ami akkor lesz igazán érzékelhető, ha az épületek felújításának és finanszírozásának, közösségi funkcióval való felruházásnak igényét övező számos nehézség, az azokhoz való különféle egyéni és civil, közintézményi kötődések, érdekek többszólamúsága válik újra helyi közüggé. Főleg igaz mindez a hagyományos középtípusú épületekre. Ezek egy példája a délnyugati Balaton-part közelében, Somogy megye északi részén fekvő Marcali-hát egyik kivételesen szép természeti környezetben fennmaradt késő barokk szőlőhegyi szakrális építménye, a Hollád község határában fekvő Bari-hegyen álló Szent Donát kápolna. A napjainkban működő értékművelő tevékenységek persze nem függetleníthetők a korábbi, akár évszázados vagy annál is régebbi eredetű helyi közösségi törekvésektől, amelyek akár elvezethetnek egyes igényesen gondolkodó mai szereplők, helyi társadalmi aktorok esetében ezeknek a történeti folyamatoknak a tudományos igényű feltárásához is. Ennek egy igen figyelemre méltó jó gyakorlatát vitte és viszi végbe Kabai Gergely, Hollád polgármestere, aki nem tagadva meg néprajzos-kultúrantropológus végzettségét is, önálló kötetet szentelt a Bari-hegyi kápolna történetének feltárására és eredményeinek közzétételére. A szerző a középkori eredetű szőlőhegy történeti néprajzi összegzését már elvégezte egyetemi szakdolgozatában, sőt az elmúlt évtizedben Hollád község polgármestereként vidékfejlesztői tapasztalatát kiaknázva komoly turisztikai fejlesztésekbe is kezdett a szőlőhegyen (pl. a Futó-pince tájházza alakítása, digitális vándor túraútvonal kialakítása stb.), hovatovább tudományos igényű viszonyulását is megtartotta. Ennek a tudásnak a felhalmozásában, a szőlőhegyi értékek összeírásában azonban nem volt egyedül, többen is segítettek munkáját. A különféle meglévő kötődéseket felismerve, vagy akár megteremtve, a még tevékeny hegygazdáktól kezdve egészen a külső szakértőig igyekszik bevonni számos szereplőt a munkájába, ami által egy valódi és működő örökség közösséget (*heritage community*) hozott létre, úgy gondolom, még ha ez így bennük nem is fogalmazódik meg. A kötet kapcsán a legfontosabb munkatársa a Marcali Múzeum történész muzeológusa, Huszár Mihály volt, aki megfelelő helyismerettel és szaktudással szerkesztette

jó minőségű kiadvánnyá a kéziratot. Talán abban nem voltak elég határozottak, hogy eldöntse, mennyire is legyen tudományos vagy ismeretterjesztő a kiadvány, a végeredmény inkább az előző igényesség felé tendál, miközben a céljuk a szélesebb közönség elérése volt. Mindenesetre, aki a precíz megfogalmazásokra és érvelésekre, forrásközlésekre érzékeny olvasó, biztosan nem fog csalatkozni a könyvben, amihez kiegészítve, fontos módon még hibajegyzéket is mellékeltek.

A kötet tartalma a klasszikus tudományos történeti feldolgozások szerkezetét, kronologikus rendjét követi, ami által könnyen lehet tájékozódni a szövegben, a lábjegyzetekben és a felhasznált irodalomban. A szerkesztői előszót követően Hollád faluról kapunk általános képet, amit a Bari-hegy általános ismertetése követ. Majd a Szent Donát-kultusz rövid összefoglalása után a kápolnaépület építése történetét ismerhetjük meg. Ezután az építménynek a helyi társadalomban betöltött funkcióváltozásainak bemutatása következik, 1945 előtti és utáni kronológikus felosztásban, illetve külön részfejezetet szentelve a ma már történelmi távlatokba kerülő 1980-90-es évek történéseinek, valamint külön összefoglalva a mai helyzetet. A konklúziót „záró gondolatok” című alfejezetként megfogalmazva olvashatjuk, ami szerény címezés alatt valójában sokkal inkább kinyílik az épületet övező mai társadalmi-kulturális kérdések sokszólamúsága, mintsem bezárulna. A felhasznált források, szakirodalmak precíz összeállítását követően mellékeltek és archív fényképes dokumentációk közzétételét találjuk, amelyek nem csupán illusztrálják a kötet mondanivalóját, hanem további elemzések, interpretációk lehetőségét is magukban rejtik. Kiemelendők itt Tőkés László Sándor 1970-es években készített néprajzi fényképfelvételei, amelyek a Marcali Múzeum gyűjteményének részét képezik.

Mindez a létrejött, tudományos igényességgel összeállított írásmű valójában tehát csak egy része annak az elszánt és komplex archiváló, gyűjtő, lokális közösségi részvételen és együttműködésekben alapuló tevékenységnek, aminek fókuszában a szőlőhegyi értékek mentését végzik Holládon. A valós térben létező tájelemekkel, épületekkel, építményekkel együttesen. Lényegében ez a kötet egy helyi társadalmi gyűjtőmunka mérföldköve, aminek szerves része a felgyűjtött / összeírt értékek interpretálása és közzététele, nem csak a helyiek számára, hanem turisztikai értelemben is. Az eddig végzett munkának kétségkívül van egy olyan tanulsága is, hogy az Agrárminisztérium által támogatott Helyi Értéktárak igen különféle minőségű, szakmai tartalmi minőségű kiadványokat tettek közzé az elmúlt években, és csak remélhetjük, hogy minél több olyan kvalitású munka került publikálásra, mint ez a kötet. Persze, ez esetben ez nem véletlen, hiszen magasan képzett alkotók, gondolkodó filozofok vannak a könyv megszületésének hátterében, akik nem csak tudománnyal, de a helyi közösség szervezésével, valamint turizmussal is foglalkoznak.

•
Veszeli Lajos: Trianon utóélete 16 – ceruzarajz